

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

UDC80 (82)

ISSN 1857-7059

ГОДИШЕН ЗБОРНИК

2022

YEARBOOK

2022

ГОДИНА 13
БРОЈ 20

VOLUME 13
NO 20

GOCE DELCEV UNIVERSITY - STIP
FACULTY OF PHILOLOGY

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2022
YEARBOOK
2022

ГОДИНА 13
БР. 20

VOLUME XIII
NO 20

GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF PHILOLOGY

ГОДИШЕН ЗБОРНИК ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

За издавачот:

проф. д-р Луси Караниколова -Чочоровска

Издавачки совет

проф. д-р Дејан Мираковски
проф. д-р Лилјана Колева-Гудева
проф. д-р Луси Караниколова -Чочоровска
проф. д-р Светлана Јакимовска
проф. д-р Ева Горѓиевска

Редакциски одбор

проф. д-р Ралф Хајмрат – Универзитет од Малта, Малта
проф. д-р Неџати Демир – Универзитет од Гази, Турција
проф. д-р Ридван Цанин – Универзитет од Едрене, Турција
проф. д-р Стана Смиљковиќ – Универзитет од Ниш, Србија
проф. д-р Тан Ван Тон Та – Универзитет Париз Ест, Франција
проф. д-р Карин Руке Бритен – Универзитет Париз 7 - Дени Дидро, Франција
проф. д-р Роналд Шејфер – Универзитет од Пенсилванија, САД
проф. д-р Кристина Кона – Хеленски Американски Универзитет, Грција
проф. д-р Златко Крамариќ – Универзитет Јосип Јурај Штросмаер, Хрватска
проф. д-р Борјана Просев-Оливер – Универзитет во Загреб, Хрватска
проф. д-р Татјана Гуришиќ-Беканович – Универзитет на Црна Гора, Црна Гора
проф. д-р Рајка Глушица – Универзитет на Црна Гора, Црна Гора
проф. д-р Марија Тодорова – Баптистички Универзитет од Хонг Конг, Кина
проф. д-р Зоран Поповски – Институт за образование на Хонг Конг, Кина
проф. д-р Елена Андонова – Универзитет „Неофит Рилски“, Бугарија
м-р Диана Мистреану – Универзитет од Луксембург, Луксембург
проф. д-р Зузана Буракова – Универзитет „Павол Јозев Сафарик“, Словачка
проф. д-р Наташа Поповиќ – Универзитет во Нови Сад, Србија
проф. д-р Светлана Јакимовска, проф. д-р Луси Караниколова-Чочоровска,
проф. д-р Ева Горѓиевска, проф. д-р Махмут Челик, проф. д-р Јованка Денкова, проф. д-р Даринка
Маролова, доц. д-р Весна Коцева, доц. д-р Надица Негриевска, доц. д-р Марија Крстева,
доц. д-р Наталија Поп Зариева, проф. д-р Игор Станојоски, доц. д-р Лидија Камчева Панова

Главен уредник

проф. д-р Светлана Јакимовска

Одговорен уредник

проф. д-р Ева Горѓиевска

Јазично уредување

м-р. Лидјана Јовановска (македонски јазик)
доц. д-р Сашка Јовановска (англиски јазик)
доц. д-р Наталија Поп Зариева (англиски јазик)

Техничко уредување

Благој Михов

Редакција и администрација

Универзитет „Гоце Делчев“-Штип
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ 10-А п. факс 201, 2000 Штип
Република Северна Македонија

YEARBOOK FACULTY OF PHILOLOGY

For the publisher:

Prof. Lusi Karanikolova-Cocorovska, PhD

Editorial board

Prof. Dejan Mirakovski, PhD
Prof. Liljana Koleva-Gudeva, PhD
Prof. Lusi Karanikolova-Cocorovska, PhD
Prof. Svetlana Jakimovska, PhD
Prof. Eva Gjorgjievska, PhD

Editorial staff

Prof. Ralf Heimrath, PhD - University of Malta, Malta
Prof. Necati Demir, PhD - University of Gazi, Turkey
Prof. Ridvan Canım, PhD - University of Edrene, Turkey
Prof. Stana Smiljkovic, PhD - University of Nis, Serbia
Prof. Thanh-Vân Ton-That, PhD - University Paris Est, France
Prof. Karine Rouquet-Brutin PhD - University Paris 7 – Denis Diderot, France
Prof. Ronald Shafer PhD - University of Pennsylvania, USA
Prof. Christina Kona, PhD - Hellenic American University, Greece
Prof. Zlatko Kramaric, PhD - University Josip Juraj Strosmaer, Croatia
Prof. Borjana Prosev – Oliver, PhD - University of Zagreb, Croatia
Prof. Tatjana Gurisik- Bekanovic, PhD - University of Montenegro, Montenegro
Prof. Rajka Glusica, PhD - University of Montenegro, Montenegro
Prof. Marija Todorova, PhD - Baptist University of Hong Kong, China
Prof. Zoran Popovski, PhD - Institute of education, Hong Kong, China
Prof. Elena Andonova, PhD - University Neofilt Rilski, Bulgaria
Diana Mistreanu, MA - University of Luxemburg, Luxemburg
Prof. Zuzana Barakova, PhD - University Pavol Joseph Safarik, Slovakia
Prof. Natasa Popovik, PhD - University of Novi Sad, Serbia
Prof. Svetlana Jakimovska, PhD, Prof. Lusi Karanikolova-Cocorovska, PhD,
Prof. Eva Gjorgjievska, PhD, Prof. Mahmut Celik, PhD, Prof. Jovanka Denkova, PhD,
Prof. Darinka Marolova, PhD, Prof. Vesna Koceva, PhD, Prof. Nadica Negrievska, PhD,
Prof. Marija Krsteva, PhD, Prof. Natalija Pop Zarieva, PhD, Prof. Igor Stanojoski, PhD,
Prof. Lidija Kamceva Panova, PhD,

Editor in chief

Prof. Svetlana Jakimovska, PhD

Managing editor

Prof. Eva Gjorgjievska, PhD

Language editors

Liljana Jovanovska, MA (Macedonian language)
Prof. Saska Jovanovska, PhD, (English language)
Prof. Natalija Pop Zarieva, PhD, (English language)

Technical editor

Blagoj Mihov

Address of editorial office

Goce Delchev University
Faculty of Philology
Krste Misirkov b.b., PO box 201
2000 Stip, Republic of North Macedonia

СОДРЖИНА CONTENTS

Книжевност

Natalija Pop Zarieva, Krste Iliev, Kristina Kostova
FROM THE ROMANTICS TO STOKER: CULTURE,
APPEAL AND LONGEVITY OF THE MYTH..... 9

Марина Иванова
ПРИКАЗ НА ВРСКАТА МЕЃУ РЕАЛНОСТА И ФИКЦИЈАТА ВО
„СТАРЕЦОТ И МОРЕТО“ ОД ЕРНЕСТ ХЕМИНГВЕЈ
Marina Ivanova
DEPICTION OF THE CONNECTION BETWEEN REALITY AND
FICTION IN “THE OLD MAN AND THE SEA” BY ERNEST HEMINGWAY..... 17

Лилјана Јовановска
СИМБОЛИКАТА НА ЗНАЧЕЊЕТО НА ПТИЦИТЕ ВО
ДЕЛАТА НА ВИДОЕ ПОДГОРЕЦ
Liljana Jovanovska
SYMBOLISM OF THE MEANING OF BIRDS IN THE WORKS
OF VIDOE PODGOREC..... 27

Kristina Kostova, Krste Iliev, Dragan Donev
ANALYZING IMAGE SCHEMAS IN EXCERPTS OF SOME
SHAKESPEAREAN PLAYS

Krste Iliev, Natalija Pop Zarieva, Dragan Donev
ONE RECURRENT THEME: REVENGE IN SHAKESPEARE’S TRAGEDIES,
HISTORIES AND COMEDIES 39

Преведување и толкување

Марија Леонтиќ
ПРВИТЕ ПРЕВЕДУВАЧИ НА ОСМАНСКО-ТУРСКИ
ДОКУМЕНТИ И ПРВИТЕ ИСТРАЖУВАЧИ НА ОСМАНЛИСКИОТ
ПЕРИОД ВО МАКЕДОНИЈА
Marija Leontik
THE FIRST TRANSLATORS OF OTTOMAN-TURKISH
DOCUMENTS AND THE FIRST RESEARCHERS OF OTTOMAN
PERIOD IN MACEDONIA 45

Даринка Маролова
СИНТАКСИЧКАТА ПОВЕЌЕЗНАЧНОСТ ВО ТОЛКУВАЧКИОТ ПРОЦЕС
Darinka Marolova
SYNTACTIC AMBIGUITY IN INTERPRETING PROCESS..... 57

Методика

Sanja Gasov
THE ROLE OF THE PEDAGOGUE IN 12 EUROPEAN COUNTRIES 85

Мирјана Пачовска
КОМУНИКАТИВНИТЕ ФРАЗЕОЛОГИЗМИ ВО УЧЕБНИЦИТЕ
ПО ГЕРМАНСКИ ЈАЗИК
Mirjana Pachovska
COMMUNICATIVE PHRASEOLOGICAL UNITS IN THE
TEXTBOOKS OF GERMAN LANGUAGE 93

Јазик

Даринка Маролова, Марина Христовска
СЛОЖЕНИТЕ ИМЕНКИ ВО СОВРЕМЕНИТЕ
СТРУЧНИ ЈАЗИЦИ (ГЕРМАНСКИ, МАКЕДОНСКИ)
Darinka Marolova, Marina Hristovska
COMPOUND NOUNS IN MODERN SPECIALIZED LANGUAGES
(GERMAN, MACEDONIAN) 107

Сељвије Селмани
СУФИКСНОТО ИЗВЕДУВАЊЕ ВО ПРОЗАТА НА ФАИК КОНИЦА
Seljvije Selmani
THE SUFFIX DERIVATION IN FAIK KONICA'S PROSE 113

ПРВИТЕ ПРЕВЕДУВАЧИ НА ОСМАНСКО-ТУРСКИ ДОКУМЕНТИ И ПРВИТЕ ИСТРАЖУВАЧИ НА ОСМАНЛИСКИОТ ПЕРИОД ВО МАКЕДОНИЈА

Марија Леонтик¹

¹Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
marija.leontik@ugd.edu.mk

Апстракт: Во 1943 година е формирана Демократска Федеративна Југославија. Во 1945 година се преименува во Федеративна Народна Република Југославија, а во 1963 година во Социјалистичка Федеративна Република Југославија. Новата република Македонија стана една од шесте републики на Југословенската федерација. Во 1943 година е Демократска Федеративна Република Македонија, во 1945 година се преименува во Федеративна Народна Република Македонија, а во 1963 година во Социјалистичка Федеративна Република Македонија. Република Северна Македонија независноста ја прогласи во 1991 година.

Во новоформираните образовни и научни институции (Група за историја со историја на уметноста на Филозовскиот факултет во 1946 год., Институт за национална историја во 1948 год., Државен архив на Народна Република Македонија во 1951 год.) имаше малку познавања за Османлискиот период во Македонија. Архивистите и научните работници во овие институции започнаа со интензивно преведување на османско-турските документи од Османлискиот период. Преведените документи од Османлискиот период на научните работници им дадоа добра основа за научно истражување на Османлискиот период во Македонија.

Клучни зборови: *османлиски период, османско-турски документи, преведувачи, истражувачи*

THE FIRST TRANSLATORS OF OTTOMAN-TURKISH DOCUMENTS AND THE FIRST RESEARCHERS OF OTTOMAN PERIOD IN MACEDONIA

Marija Leontik¹

¹Faculty of Philology, University „Goce Delcev“ – Stip
marija.leontik@ugd.edu.mk

Abstract: In 1943 was proclaimed Democratic Federal Republic of Yugoslavia. In 1945 was renamed as the Federal People's Republic of Yugoslavia, in 1963 as the Socialist Federal Republic of Yugoslavia. The new republic Macedonia became one of the six republics of the Yugoslav federation. In 1943 was Democratic Federal Republic of Macedonia, in 1945 was renamed as the Federal People's Republic of Macedonia, in 1963 as the Socialist Federal Republic of Macedonia. Republic of North Macedonia gained independence in 1991 as one of the successor states of Yugoslavia. In the newly formed educational and scientific institutions (Department of History at the Faculty of Philosophy in 1946, Institute of National History in 1948, State Archives of the People's of Macedonia in 1951) there was little knowledge about the Ottoman period in Macedonia. Archivist and researchers in these institutions begin intensive translations of Ottoman-Turkish documents from the Ottoman period in Macedonia. The translated documents from the Ottoman period give the scholars a good basic for scientific research about the Ottoman period in Macedonia.

Key words: *Ottoman period, Ottoman-Turkish documents, translators, researchers*

1. Вовед

Државниот архив на Република Северна Македонија се основа во 1951 година под називот Државен архив на Народна Република Македонија. Потребата од собирање и заштита на архивскиот материјал дојде до израз многу порано. Во 1946 година Министерството за народна просвета на Народна Република Македонија формира Комисија за собирање на архивски материјал. Во оваа дејност активно се вклучуваат новооснованиот Филозовски факултет на Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ (1946 год.) и Институт за национална историја (1948 год.). Во 1950 година се донесе Закон за државните архиви во Југославија, во 1951 година Народното собрание на Народна Република Македонија го усвои Законот и во истата година се основа Државен Архив на Народна Република Македонија. Ова овозможи интензивно собирање, заштита и обработка на архивскиот материјал што ќе биде основа за проучување на историјата на Македонија и на народите кои живееле и живеат во неа.

Државниот архив на Република Северна Македонија денес има развиена архивска практика во средување и обработка на архивскиот материјал според меѓународните архивски стандарди. Во Архивот меѓу многуте одделенија постои и Одделение за средување и обработка на архивски материјал од Османлискиот период.

Во првата фаза архивскиот материјал за Османлискиот период се собира преку преземање од имателите, откуп, подарок, депозит и од архивски истражувања во архивите во Република Турција.

Во втората фаза следи средување и обработка на архивскиот материјал за Османлискиот период. Обработката на архивскиот материјал се реализира со подготвување на куси содржини за секој поединечен документ во вид на регест и аналитичен инвентар. Регести се подготвуваат за фондовите до 1918 година, за фондовите за периодот од 1941 до 1944 година, за семејни и лични фондови и за фондови на револуционери. Регестот претставува концизна содржина на документите со податоци за надворешните карактеристики на многу значајни и стари документи. За останатите фондови се подготвува аналитичен опис (инвентар). Аналитичниот инвентар опфаќа концизна содржина на документите според хронолошки или азбучен редослед.

Во третата фаза следи избор и преведување на значајни документи од Османлискиот период кои стануваат добра основа за научните истражувања. Во оваа фаза институциите се соочуваат со недостиг на стручен кадар за преведување на документите од Османлискиот период. Затоа во преведувањето на османско-турските документи од Османлискиот период се ангажираат интелектуалци од различни професии (правници, администратори, верски лица) кои го познаат османско-турскиот јазик и арапското писмо.

Во четвртата фаза научните работници од различни институции за да го расветлат Османлискиот период во Македонија врз преведените османско-турски документи прават истражувања, ги сумираат резултатите и пишуваат научни трудови документирани со податоци од преводите.

2. Расветлување на Османлискиот период во Македонија

По Втората светска војна во новоформираните образовни и научни институции како што се Група за историја со историја на уметноста на Филозовскиот факултет во 1946 год., Институт за национална историја во 1948 год., Државен архив на Народна Република Македонија во 1951 год. има малку научни документирани познавања за Османлискиот период во Македонија. За да се расветли петвековната Османлиска управа во Македонија архивистите во Државниот архив на Македонија и научните работници на Групата за историја со историја на уметноста на Филозовскиот факултет и на Институтот за национална историја започнуваат со интензивно преведување на османско-турските документи од Османлискиот период. Преведените документи од Османлискиот период на научните работници им даваат добра основа за научно истражување, изведување одредени заклучоци и доаѓање до нови сознанија за Османлискиот период во Македонија.

Првите преведувачи на османско-турските документи од Османлискиот период во Македонија се Панта Џамбазовски (1883-1962)¹, Ариф Старова (1898-1976), Фетах Исхак (1910-1963), Методија Соколоски (1913-1984), Кемал Илјази Аручи (1920-1977), Александар Стојановски (1929-2009) и Ванчо Бошков (1934-1984). Првите научни работници кои прават научни истражувања

1) Преведувачите се набројани хронолошки според датум на раѓање.

за Османлискиот период во Македонија се: Методија Соколоски (1913-1984), Александар Матковски (1922-1992), Александар Стојановски (1929-2009) и Ванчо Бошков (1934-1984). Често научните работници пишуваат коавторски трудови со преведувачите на османско-турските документи (Методија Соколоски со Ариф Старова, Ванчо Бошков со Фетах Исхак, Александар Матковски со Кемал Илјази Аручи и др.). На овој начин се постигнува научните трудови по форма, содржина и методологија на научна работа да бидат издржани.

Со Панта Џамбазовски, Ариф Старова, Фетах Исхак, Методија Соколоски, Кемал Илјази Аручи, Александар Матковски, Александар Стојановски и Ванчо Бошков започна и се разви традицијата на преведување османлиски документи во Македонија и пишување научни трудови за нив што овозможи нови откритија и сознанија за Османлискиот период во Македонија.

3. Биографија и библиографија на првите преведувачи на османско-турските документи и првите истражувачи на Османлискиот период во Македонија

Панта Џамбазовски, Ариф Старова, Фетах Исхак, Методија Соколоски, Кемал Илјази Аручи, Александар Матковски, Александар Стојановски и Ванчо Бошков иако имаат историска важност за историските турколошки истражувања во Македонија за нив ретко може да се најдат целосни и исцрпни информации. Нив ќе ги претставиме со куса биографија и библиографија што се состои само од османско-турски преводи и научни трудови поврзани со Османлискиот период.²

3.1. Панта Џамбазовски (1883-1962)

Панта Џамбазовски е роден во 1883 година во Прилеп. Основно образование учи во родниот град, а гимназијата ја комплетира во Битола. Дипломира на Истанбулската Виша Административна школа. По дипломирањето до Балканската војна работи како службеник при фијалите на Османлиската банка во Битола. Помеѓу двете светски војни работи во Прилепскиот суд како преведувач и специјалист (вештак) за османлиски документи. По Втората светска војна му се укажува прилика искуството и знаењето што го стекнал во областа на преведувањето да го примени во издавачките куќи и во научните институции. Работи како јазичен коректор во „Просветно дело“ и преведува литературни дела од француски на македонски. Во областа на науката навлезе со голем ентузијазам во поодминати години, на 66 години. Работи на Институтот за национална историја од 1949 година до 1951 година, а во Државниот архив на Македонија од 1951 до 1952 година. Последните дваесет години од животот му поминаа со преведување и толкување на османско-турските документи. Како резултат на доброто познавање на османско-турскиот и турскиот јазик преведе

2) Најголемиот број трудови се пронајдени во библиотеката на Групата за историја на Филозовскиот факултет при Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, во Универзитетската библиотека „Св. Климент Охридски“ – Скопје, а еден дел во Државниот архив на Р.С. Македонија на кои авторката најискрено им се заблагодарува за соработката. Авторката на овој труд е свесна дека одреден број трудови можно е да не се пронајдени во овие библиотеки.

пет тома османлиски документи на македонски јазик. Панта Џамбазовски има необјавени преводи во институциите во кои работел, а од кои со години се ползуваа вработените во Институтот за национална историја и научните работници кои го истражуваа Османлискиот период. Бидејќи во тој период имаше малку специјалисти кои добро го познаваа османско-турскиот јазик и османлиските документи, бројни млади научни работници се обраќале кај него за консултации, а тој со задоволство помагал.

Панта Џамбазовски почина на 14 јуни 1962 година во Прилеп на 79 години.

Објавени трудови на Панта Џамбазовски:

Преводи: • *Турски документи за македонската историја 1800-1803, Том 1.* (со Ариф Старова заедно), Научен институт за национална историја на македонскиот народ, Скопје 1951; • *Турски документи за македонската историја 1803-1808, Том 2.* Научен институт за национална историја на македонскиот народ, Скопје 1953; • *Турски документи за македонската историја 1809-1817, Том 3.* Научен институт за национална историја на македонскиот народ, Скопје 1955; • *Турски документи за македонската историја 1818-1827, Том 4.* Научен институт за национална историја на македонскиот народ, Скопје 1957; • *Турски документи за македонската историја 1827-1839, Том 5.* Научен институт за национална историја на македонскиот народ, Скопје 1958.

3.2. Ариф Старова (1898-1976)

Ариф Старова е роден на 1 март 1898 година во градот Подградец, во Албанија. Основното образование и две години гимназија заврши во родниот град. Од 1918 год. до 1921 год. го комплетира гимназиското образование во Истанбул, а потоа дипломира на Истанбулскиот правен факултет (класично шеријатско право и исламска философија). Од 1921 до 1925 година работи како адвокатски приправник во Подградец, од 1925 до 1928 година е судија во Околинскиот суд во Подградец, од 1927 до 1928 год. е назначен за судија во Околинскиот суд во округот Колоња, од 1929 година до 1943 година работи како адвокат во Подградец.

Во 1943 година Ариф Старова бегајќи од притисокот на окупаторот со своето семејство како емигрант се сели од Подградец во Струга. Во 1944 година се преселува во Тетово и учествува во ослободителното движење. По ослободувањето на Тетово работи како просветен референт. Во 1945 година се сели во Скопје и почнува да работи како редовен судија во Околинскиот суд во Скопје (1945-1948), во Дирекцијата за информации како публицист (1948) и во Комитетот за универзитети како публицист. Надлежните сакајќи добро да го вреднуваат доброто познавање на Старова на османско-турскиот јазик од 1948 до 1951 година го ангажираат во Институтот за национална историја како специјалист по османско-турски јазик.

Ариф Старова во 1951 година во вакалот на една џамија во Битола открива 185 битолски сицили (1612 – 1912).³ Откако ги известува надлежните дека овие ракописи се многу важни, сицилите се сместуваат во Државниот архив

3) Од 190 сицили што се наоѓаат во Државниот архив на Македонија, 185 сицили се откриени од страна на Ариф Старова.

на Македонија. Истата година Ориенталната библиотека се префрлува од Институтот за национална историја во Државниот архив на Македонија. На 4 мај 1951 година Ариф Старова е префрлен да работи во Државниот архив на Македонија. Во 1952 година станува раководител на новоформираното Одделение за ориенталистика во Архивот. Додека да се пензионира средува и обработува документи (подготвување на куси содржини за секој документ во вид на регест и аналитичен инвентар) од Османлискиот период. Има подготвено 12 000 регести за сто години почнувајќи од 1612 година.

Бидејќи добро го познава османско-турскиот и правниот јазик многу османлиски документи преведе на македонски. Од многуте необјавени преводи на Ариф Старова со години се ползуваа вработените во Институтот за национална историја, вработените во Архивот и научните работници кои го истражуваа Османлискиот период во Македонија. Во тој период бидејќи малку имаше специјалисти за османско-турски и османлиски документи многу научни работници се консултуваа со него.

Се пензионира во 1964 година. Почина во Скопје во 1976 година на 78 години.

Објавени трудови на Ариф Старова:

Написи: • „Две кануннамиџа за Сегединскиот санџак од втората половина за 16 век“ (со Методија Соколоски заедно), *Гласник*, Бр. 1-2, Скопје 1960, стр. 333-360.

Преводи: • *Турски документи за македонската историја 1800-1803*, Том 1. (со Панта Џамбазовски заедно), Научен институт за национална историја на македонскиот народ, Скопје 1951; • *Турски документи за историјата на македонскиот народ*, Серија 1, 1607-1699, Том 1, 26 јуни 1607-30 мај 1623 (со Методија Соколоски, Ванчо Бошков и Фетах Исхак заедно), Државна архива на Социјалистичка Република Македонија, Скопје 1963; • *Турски документи за историјата на македонскиот народ*. Серија 1, 1607-1699, Том 3 (од јануари 1636 до крајот на 1639 година) (со Методија Соколоски и Кемал Илџази заедно), Архив на Македонија, Скопје 1969.

Необјавени трудови на Ариф Старова:

Преводи: • *Правилници за просветната управа (превод на „Дестур“ – збирка закони, Цариград 1873)* - авторизиран интерен превод од 1952 год. во вид на скрипта што се наоѓа во Државниот архив на Република Северна Македонија.

3.3. Фетах Исхак (1910-1963)

Фетах Исхак е роден во 1910 година во Скопје. Вистинското име му е Абдулфетах Рауф (Abdülfeṭṭah Rauf). Меѓу народот е познат повеќе како Фетах Ефенди (Fettâh Efendi). Во личните документи и во објавените дела го користи името Фетах Исхак (Fettâh İshak). Член е на семејството Хаџи Исхак од Скопје. По завршувањето на основното образование во Скопје учи во Медресата Медах (Meddah Medresesi). Откако го комплетира образованието почна да учителствува во медресата. Помеѓу 1933 и 1938 година во Медресата Медах работи како предавач по филозофија на исламската теологија (kelâm) и правилата и верувањата во исламската вероисповед (akaid). Во 1938 година се

назначи за главен професор во истата медреса. Оваа должност ја извршува до 1945 година кога се затвора медресата.

Во Социјалистичка Федеративна Република Југославија имаше поредок во кој државата и религијата беа одделни, а како резултат на ова шериатските судови, медресите и текињата се затворија, на нивно место се отворија државни судови и државни училишта, а џамиите и црквите се занимаваа само со верските прашања. Во 1945 година се затвори и Медресата Медах. Во тој период верските кадри на сите религии се повлекоа од општествениот и политичкиот живот и се посветија на верските потреби на народот. Фетах Исхак како османлиски интелектуалец и верски лидер не успеа да се прилагоди на новиот поредок и отворено го изрази својот револт. Како резултат на несогласувањето со идеите и политиката на новата управа се уапсува. Во затворот пишува поезија полна со копнеж по Османлиската Империја и по османлиската култура и цивилизација. Фетах Ефенди пишува поезија на османко-турски јазик со арузна метрика за верата, општеството, љубовта и копнежот кон татковината, преселбите и ги објавува во различни весници и списанија. Неколку негови тетратки со поезија што се наоѓаат во личните библиотеки на неговите пријатели и ученици сè уште не се објавени.

Раководителите кои согледаа дека не може да се усогласи со управата, го вработуваат во Државниот архив на Македонија како специјалист по османско-турски јазик. Во Архивата ги чита, средува и обработува османлиските документи, а некои ги преведува. Работата врз османлискиот мираз му дава нова смисла во животот. Работи со најдобрите специјалисти во тој период кои ја знаат неговата вредност (Ариф Старова, Ванчо Бошков, Методија Соколоски) и објавува неколку труда.

Почина во 1963 година во Скопје на 53 години во најплодотворниот период од својот живот.

Објавени трудови на Фетах Исхак:

Написи: ● „Рафайското теке во Скопје“. (со Ванчо Бошков заедно), *Гласник*, Бр. 2, Скопје 1958, стр. 179-191; ● „Едно скопско вакафнаме од 16 век“ (со Ванчо Бошков заедно), *Гласник*, Бр. 1, Скопје 1961, стр. 165-175;

Преводи: *Турски документи за историјата на македонскиот народ, Серија 1, 1607-1699, Том 1*, 26 јуни 1607-30 мај 1623. (со Ариф Старова, Методија Соколоски и Ванчо Бошков заедно), Државна архива на Социјалистичка Република Македонија, Скопје 1963.

3.4. Методија Соколоски (1913-1984)

Методија Соколоски е роден на 15 мај 1913 година во Прилеп. На мала возраст останува без мајка и расте во немаштија. Основно образование учи во родниот крај, а средното образование го завршува во Битола. Во детството се дружи со турските деца во маалото, го засакува и учи турскиот јазик. Како резултат на оваа љубов дипломира на Катедрата за ориенталистика и национална историја на Филозовскиот факултет во Белград. Многу научни работници кои работат на Групата за историја на Филозовскиот факултет и во Институтот за национална историја него го земаат за пример и студираат и во областа

на историјата и во областа на ориенталистиката (Александар Матковски, Александар Стојановски, Драги Горѓиев, Ахмет Шериф, Борче Николов, Никола Кириќ, Ненад Мехмедовиќ). Во Втората светска војна со двајцата браќа учествува во Народноослободителното движење, но само тој успева да ги види слободните денови на Македонија и да учествува во нејзината изградба.

Во 1951 година Групата за историја на Филозовскиот факултет при Универзитет Св. Кирил и Методиј го кани Методија Соколоски да предава турски јазик и османлиска палеографија. Од 1951 година до пензионирање (1978) Соколоски без прекин ги предава овие предмети, а со тоа за прв пат турколошките истражувања во Македонија почнуваат да се реализираат во една научна установа. Во 1959 година доцент, во 1963 година вонреден професор, а во 1968 година станува редовен професор. Во 1949 – 1950 година и 1959 – 1960 година е директор на Институтот за национална историја. Во 1969/1970-1970/1971 година е декан на Филозовскиот факултет при Универзитет „Св. Кирил и Методиј“. Во тој период бидејќи за османлискиот период во Македонија нема исцрпни познавања ги истражува османлиските документи во архивите во Македонија и во Турција, ги преведува на македонски и пишува написи. Со документи го расветлува општествениот и економскиот живот на најважните градови и области во османлискиот период и подготвува основа за нови истражувања.

Почина на 24 октомври 1984 година во Скопје на 71 година.

Објавени трудови на Методија Соколоски:

Книги: ● *Кичевската нахија во 15 и 16 век*, Историја, Скопје 1981; ● *Нахијата Жупа*, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје 1974.

Написи: ● „Закон за градот Ниш“, *Гласник*, Бр. 2, Скопје 1957, стр. 195-196; ● „Закон за градот Крушевац“, *Гласник*, Бр. 2, Скопје 1957, стр. 196-202; ● „Прилог кон проучувањето на турско-османлискиот феудален систем со посебен осврт на Македонија во 15 и 16 век“, *Гласник*, Бр. 1, Скопје 1958, стр. 157-228; ● „Пет закони за пазарните такси и ушурот од времето на Сулејман Величествени“, *Гласник*, Бр. 1, Скопје 1958, стр. 297-313; ● „Градот Велес во периодот од околу 1460-1544“, *Гласник*, Бр. 2, Скопје 1959, стр. 147-177; ● „Дервендски села во Велешката нахија од 1460-1544 година“, *Гласник*, Бр. 1-2, Скопје 1960, стр. 171-197; ● „Две кануннамиња за Сегединскиот санџак од втората половина за 16 век“ (со Ариф Старова заедно), *Гласник*, Бр. 1-2, Скопје 1960, стр. 333-360; ● „Осврт на феудалните владенија во Велешката нахија од 1460-1544“, *Зборник – 100 години на Велешката гимназија*, Велес 1961, стр. 31-51; ● „Турски извори од 15 и 16 век за градот Битола“, *Гласник*, Бр. 1, Скопје 1963, стр. 127-156; ● „Личните имиња и називите на населените места и другите месности во Велешката нахија во втората половина на 16 век“, *Македонски јазик*, Бр. 1-2, Скопје 1964, стр. 197-219; ● „Личните имиња и називите на населените места и други месности во Прилепската нахија во втората половина на 15 век“, *Македонски јазик*, Скопје 1965, стр. 151-190; ● „Костур и Костурско во средината на 15 век“, *Историја*, Бр. 1-2, Скопје 1966, стр. 118-131; ● „Градското и селското население со специјални задолженија во

дел од Охридскиот санџак во втората половина на 16 век“, *Гласник*, Бр. 2-3, Скопје 1966, стр. 181-201; ● „Спахии-тимариоти христијани во Прилепската нахија во 15 век“, *Годишен зборник 19*, Филозовски факултет, Скопје 1967, стр. 153-168; ● „Дервенциството во Охридскиот санџак во втората половина од 16 век“, *Годишен зборник 19*, Филозовски факултет, Скопје 1967, стр. 169-202; ● „Суштината на тимарско-спахискиот систем (Неговото спроведување во Македонија и односите помеѓу спахиите-тимариоти и рајата“, *Историја*, Бр. 1, Скопје 1967; ● „Осврт на состав становништва Западне Македоније у 15 и 16 веку“, *Југословенски историски часопис*, Бр. 1-2, 1970, стр. 9-31; ● „Развојниот пат на некои градови во Македонија во 15 и 16 век“, *Историја*, Бр. 1, Скопје 1971, стр. 33-66; ● „Преспанската нахија во текот на 16 век“, *Годишен зборник 24-25*, Филозовски факултет, Скопје 1972-73, стр. 111-126; ● „Серскиот вилает во 15 век“, *Гласник*, Бр. 3, Скопје 1974, стр. 107-125; ● „Штип и Штипско во текот на 16 век“, *Историја*, Скопје 1974, стр. 124-152; ● „Жупа во 15 и 16 век“, *Годишен зборник 27*, Филозовски факултет, Скопје 1975, стр. 177-186; ● „Нахијата Гора во 16 век“, *Годишен зборник 28*, Филозовски факултет, Скопје 1976, стр. 225-248; ● „Осврт на вакафите и вакафските имоти во Тетовската нахија во 15 и 16 век“, *Гласник*, Бр. 3, Институт за национална историја, Скопје 1976, стр. 151-168; ● „Лерин и Леринско во 15 и 16 век“, *Годишен зборник 30*, Филозовски факултет, Скопје 1978, стр. 205-242; ● „Малешево во 16 век“, *Историја*, Бр. 1, Скопје 1979, стр. 163-173; ● „Петричката нахија во 16 век“, *Историја*, Бр. 1, Скопје 1980, стр. 23-49; ● „Кичевската нахија во 15 и 16 век“, *Историја*, Скопје 1981, стр. 95-135; ● „Осврт на етничкиот состав на градското и селското население во Македонија во 15 и 16 век“, *Историја*, Скопје 1983, стр. 151-169.

Преводи: ● *Турски документи за историјата на македонскиот народ, Серија 1, 1607-1699, Том 1*, 26 јуни 1607-30 мај 1623 (со Ариф Старова, Фетах Исхак и Ванчо Бошков заедно), Државна архива на Социјалистичка Република Македонија, Скопје 1963; ● *Турски документи за историјата на македонскиот народ. Серија 1, 1607-1699, Том 3 (од јануари 1636 до крајот на 1639 година)* (со Ариф Старова и Кемал Илџази заедно), Архив на Македонија, Скопје 1969; ● *Турски документи за историјата на македонскиот народ. Опишрен пописен дефтер No. 4 (1467-1468)*, (со Александар Стојановски заедно), Архив на Македонија, Скопје 1971; ● *Турски документи за историјата на македонскиот народ. Опишрни пописни дефтери од 15 век. Том 2.*, Архив на Македонија, Скопје 1973; ● *Турски документи за историјата на македонскиот народ. Опишрни пописни дефтери од 15 век. Том 3*, Архив на Македонија, Скопје 1976; ● *Турски документи за историјата на македонскиот народ - опишрни пописни дефтери од 16 век за Кустендилскиот санџак. Том 5. Книга 1*, Архив на Македонија, Скопје 1983; ● *Турски документи за историјата на македонскиот народ - опишрни пописни дефтери од 16 век за Кустендилскиот санџак. Том 5. Книга 2*, Архив на Македонија, Скопје 1980; ● *Турски документи за историјата на македонскиот народ - опишрен пописен дефтер за Скопскиот санџак од 1568-69 година, Том 6, Книга 1*, Архив на Македонија, Скопје 1984.

3.5. Кемал Илјази Аручи / Kemal İlyazi Aruçi (1920-1977)

Кемал Илјази Аручи е роден на 1 август 1920 година во селото Врапчиште што се наоѓа во околината на Гостивар. Меѓу народот е познат како Кемал Ефенди (Kemal Efendi). Основното образование го учи во родниот крај. Во 1931 година се запишува во Медресата Медах (Meddah Medresesi) во Скопје и слуша предавања од основачот на медресата, Атаулах Куртиш (Atâullah Kurtiş) и од Абдулфетах Рауф (Abdülfettah Rauf) кој е познат како Фетах Исхак (Fettâh İshak) и Фетах Ефенди (Fettâh Efendi). Потоа во оваа медреса работи како наставник до 1944 година. Во 1944 година се враќа во Врапчиште, гради посебна медреса во дворот на Јеницами и почнува да одржува предавања. Со основањето на Југославија медресите се затворија и се отворија државни училишта. Во 1946 година се затвори и оваа медреса. Во Јеницамија работи како ваиз (проповедник).

Кемал Илјази Аручи кој е израснат како османлиски и исламски интелектуалец со некои свои погледи и толкувања предизвика вознемиреност кај државната управа и кај муслиманските интелектуалци (улема, ulemâ). Поради предизвикување вознемиреност кај народот два пати лежи во затвор. Бидејќи не може да се усогласи ниту со државната управа ниту со муслиманските свештеници (улема, ulemâ), раководителите него го вработуваат во Државниот архив на Македонија и во Институт за национална историја како османлиски специјалист. Во 1963 година почна да работи во Државниот архив на Македонија, а во 1970 година се префрли во Институт за национална историја. И во двете институции класификува битолски, скопски, тетовски кадиски сицили, различни фермани, берати, вакафнами и слични османлиски документи и пишува написи за нив. Работата врз османлискиот мираз дава нова смисла во неговиот живот. Работи со најдобрите научни работници во неговиот период и објавува бројни трудови (Ариф Старова, Александар Матковски).

Кемал Илјази Аручи пишува поезија со слоговна и арузна метрика. Во неговите песни се доминантни верските, националните теми и копнежот кон османлиската цивилизација и култура. Со неговиот учител Абдулфетах Рауф се претставници на последната генерација поети кои на Балканот пишуваат на османско-турски јазик. Сите песни му се објавени во 1999 година во Скопје од страна на неговиот син Мухамед Аручи (Muhammed Aruçi).

Почина на 27 август 1977 година на 57 години во најплодотворниот период од својот живот. Се погребва во неговото родно село Врапчиште. Според Александар Матковски: „Кемал Аручи ќе остане во вечно сеќавање кај соработниците на Институтот за национална историја како вреден и мошне специјализиран работник од областа на која работеше, кој несобично ги помагаше своите колеги турколози и ориенталисти, како пријатен соговорник со соработниците на Институтот.“ (1977:244).

Објавени трудови на Кемал Илјази Аручи:

Написи: ● „Македонија во хрониката на Мехмед Рашид-Ефенди (1668-1721)“, (со Александар Матковски заедно), *Гласник*, Бр. 1, Скопје 1975, стр. 235-260; ● „Македонија и соседните области во хрониката на Солак Заде (1373-1633)“, (со Александар Матковски заедно), *Гласник*, Бр. 3, Скопје 1975,

стр. 233-260; ● „Извадоци од две турски хроники за Македонија и соседните области“. (со Александар Матковски заедно), *Гласник*, Бр. 1, Скопје 1977, стр. 231-250; ● „Македонија во Силахдар Тарихи од Ф’нд’кли Силахтар Мехмед-ага (1668-1694)“, (со Александар Матковски заедно), *Историја*, Бр. 2, Скопје 1977, стр. 137-160; ● „Македонија во турската хроника ‘Таџут Теварих’ од Хоџа Садудин-ефенди (1361-1520)“, (со Александар Матковски заедно), *Гласник*, Бр. 2-3, Скопје 1979, стр. 203-233; ● „Македонија и соседните области во хрониката ‘Беда-и ул векаи од Коџа Хусеин’ (1328-1491)“, (со Александар Матковски заедно), *Историја*, Бр. 2, Скопје 1979, стр. 137-176.

Преводи: ● *Турски документи за историјата на македонскиот народ. Серија 1, 1607-1699, Том 3 (од јануари 1636 до крајот на 1639 година)* (со Ариф Старова заедно), Архив на Македонија, Скопје 1969.

3.6. Александар Матковски (1922-1992)

Александар Матковски е роден на 30 мај 1922 година во Крушево. Во Македонија тој е првиот научник кој одбрани докторска дисертација во областа на историјата. До 1936 година живее во Гостивар, а потоа се сели во Скопје. Во Втората светска војна, во 1941 година се вклучува во ослободителното движење. На 2 јуни 1942 година е уапсен и сместен во затворот во Скопје. На 29 јули 1944 година бега од затворот и повторно се вклучува во народнослободителното движење. Во затворските години пишува поезија.

Во 1947 година ја завршува Учителската школа во Скопје. Во 1949 година дипломира на Високата педагошка школа во Белград. Во 1951 година дипломира на Групата за историја на Филозовскиот факултет при Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје. Во 1961 година дипломира на Катедрата за ориенталистика на Филолошкиот факултет во Белград. Во 1957 година ја одбрани докторската дисертација на Филозовскиот факултет во Загреб. До 1954 година учи и работи по разни основни училишта и гимназии. Во 1954 година започнува со научната кариера. Во 1971 година станува редовен професор на Институтот за национална историја. Од 1956 година до своето пензионирање во 1987 година работи во Институтот за национална историја. Во 1986 година станува член на Македонската академија на науките и уметностите. Александар Матковски објави многу трудови за османлискиот период во Македонија. Посебно интензивно работи на документите од османлискиот период во Македонија.

Почина на 15 април 1992 година во Скопје на 70 години.

Објавени трудови на Александар Матковски:

Книги: ● *Турски извори за ајдутството и арамиството во Македонија 1 (1620-1650)*, Институт за национална историја, Скопје 1961; ● *Турски извори за ајдутството и арамиството во Македонија 2 (1650-1700)*, Институт за национална историја, Скопје 1961; ● *Турски извори за ајдутството и арамиството во Македонија 3 (1700-1725)*, Институт за национална историја, Скопје 1973; ● *Турски извори за ајдутството и арамиството во Македонија 4 (1725-1775)*, Институт за национална историја, Скопје 1979; ● *Турски извори*

за ајдутството и арамиството во Македонија 5 (1775-1810), Институт за национална историја, Скопје 1980; ● *Отпорот во Македонија во времето на турското владеење: Пасивен отпор*, Том 1, Мисла, Скопје 1983; ● *Отпорот во Македонија во времето на турското владеење: Духовниот отпор*, Том 2, Мисла, Скопје 1983; ● *Отпорот во Македонија во времето на турското владеење: Ајдутството*, Том 3, Мисла, Скопје 1983; ● *Отпорот во Македонија во времето на турското владеење: Буни и востанија*, Том 4, Мисла, Скопје 1983; ● *Кануну и фермани: за Македонија*, Мисла, Скопје 1990; ● *Балканот во делата на странските патописци во времето на турското владеење: јаничари, хареми, робови, Том 1: 1402-1657*, Култура, Скопје 1992; ● *Балканот во делата на странските патописци во времето на турското владеење: јаничари, хареми, робови, Том 2: 1664-1779*, Култура, Скопје 1992.

Написи: ● „Prilog pitanju devširme“, *Prilozi za orijentalnu filologiju*, Sarajevo 1964-1965, стр. 273-310; ● „Mere turskih vlasti za likvidiranje hajdučije u Makedoniji u prvoj polovini XVII veka“, *Jugoslavenski istorijski časopis*, Beograd 1967, Бр. 1-4, стр. 187-208; ● „Хералдичко прикажување на Османлиската империја во Европа“, *Гласник*, Бр. 1-2, Скопје 1969, стр. 137-179; ● „Даночниот систем во Македонија во времето на турското владеење“, *Завод за културно-просветен и наставен филм во СР Македонија*, Скопје 1970, стр. 1-19; ● „Тимарско-спахискиот систем во Македонија“, *Завод за културно-просветен и наставен филм во СР Македонија*, Скопје 1970, стр. 1-22; ● „Односите помеѓу Охридската архиепископија и Османската држава“, *Гласник*, Бр. 2, Скопје 1972, стр. 111-145; ● „Граѓански бракови и разводи на христијани во Македонија и на Балканскиот Полуостров во време на турското владеење“, *Гласник*, Бр. 3, Скопје 1973, стр. 83-118; ● „Миграциите од село в град во Македонија од XVI до XIX век“, *Историја*, Бр. 1, Скопје 1973, стр. 101-107; ● „Македонија во хрониката на Мехмед Рашид-Ефенди (1668-1721)“, (со Кемал Аручи заедно), *Гласник*, Бр. 1, Скопје 1975, стр. 235-260; ● „Македонија и соседните области во хрониката на Солак Заде (1373-1633)“, (со Кемал Аручи заедно), *Гласник*, Бр. 3, Скопје 1975, стр. 233-260; ● „Извадоци од две турски хроники за Македонија и соседните области“, (со Кемал Аручи заедно), *Гласник*, Бр. 1, Скопје 1977, стр. 231-250; ● „Македонија во Силахдар Тарихи од Ф’нд’кли Силахтар Мехмед-ага (1668-1694)“, (со Кемал Аручи заедно), *Историја*, Бр. 2, Скопје 1977, стр. 137-160; ● „Македонија во турската хроника ‘Таџут Теварих’ од Хоџа Садудин-ефенди (1361-1520)“, (со Кемал Аручи заедно), *Гласник*, Бр. 2-3, Скопје 1979, стр. 203-233; ● „Македонија и соседните области во хрониката ‘Беда-и ул векаи од Коџа Хусеин’ (1328-1491)“, (со Кемал Аручи заедно), *Историја*, Бр. 2, Скопје 1979, стр. 137-176; ● „Извадоци за Македонија и Балканот од турската хроника ‘Тарих-и Ата’ од Атабеј (1326-1860)“, *Гласник*, Бр. 3, Скопје 1980, стр. 215-233; ● „Македонија во времето на турското владеење (14-19 век)“, *Историографија на Македонија 1965-1975*, Студентски збор, Скопје 1982, стр. 27-37; ● „Новите институции и односи што Турците ги создадоа на Балканот и во Македонија“, *Прилози*, Бр. 2, Скопје 1986, стр. 47-67; ● „Makedonija kao glavni snabdevač ovсама raznih turskih institucija“, *Acta historico-economica Yugoslaviae*, Бр. 14, Zagreb 1987, стр. 99-116; ● „Струмица и Струмичко од 14-15 век“, *Завод за*

заштита на спомениците на културата, природните реткости и музеј, Струмица, 1989, стр. 117-129.

Реферати на научни собири: • „Исламизацијата како метод за пацификација на Дебарскиот крај“, *Прв Бигорски научно-културен собир*, Гостивар 1971, стр. 225-234; • „Јуруците од Македонија во некои турски документи“, Тркалезна маса: Етногенеза на Јуруците и нивното населување на Балканот, Скопје, 17-18.11.1983, *Зборник на трудови*, Македонска академија на науките и уметностите, Скопје, 1986, стр. 39-47; • „Отпорот против исламизацијата“, Втор научен симпозиум: Фолклорот и етнологијата кај Македонците муслимани, Дебар, 16-17.10.1986, *Историја, фолклор и етнологија на исламизираните Македонци*, Републичка заедница на културно-научните манифестации на Македонците муслимани, 1987, стр. 37-59; • „Специфичности и карактеристики на турскиот феудализам во Македонија и на Балканот“, *Пристапни предавања во Македонската академија на науките и уметностите*, Скопје, 1988, Бр. 9, стр. 29-38.

3.7. Александар Стојановски (1929-2009)

Александар Стојановски е роден на 11 август 1929 година во Куманово. Учи во Ниш (Србија), а во 1948 година во Скопје го комплетира гимназиското образование. Во 1954 година дипломира на Групата за историја на Филозовскиот факултет при Универзитет „Св. Кирил и Методиј“. Паралелно го унапредува турскиот јазик во Скопје, Сараево и Истанбул. Во 1955 година почнува да работи како млад асистент во Институт за национална историја и до своето пензионирање во 1989 година вложува голем труд во развојот на оваа институција. По истражувањата во архивите во Турција ја брани својата докторска дисертација под наслов „Дервенциството во Македонија“.

Во сите свои научни истражувања го истражува Османлискиот период во Македонија и на Балканот. Во тој период нема детални познавања за Македонија во Османлискиот период. За да го расветли овој период преведува 17 тома османлиски пописни дефтери од 15 до 17 век (над 5000 страници) од османско-турски на македонски јазик. Со волку многу објавени преводи на пописни дефтери е единствен турколог-историчар на Балканот. Според проф. д-р Драги Ѓорѓиев: „Неговиот ентузијазам во разоткривањето на мистичниот османлиски свет никогаш не исчезна.“ (2009:173). Во последните години од својот живот интензивно преведува османлиски документи од четири века. Благодарение на него во Македонија се разви традиција на преведување османлиски документи и пописни дефтери и стана пример за следните генерации (проф. д-р Драги Ѓорѓиев, проф. д-р Ахмет Шериф и др.). Сите свои научни трудови постојано ги поткрепува со преводи на оригинални османлиски документи, а со тоа и денес станува основен извор за османлискиот период на Балканот. Благодарение на овие преводи напиша бројни научни трудови за османлискиот феудален систем, за градовите, занаетчиството, развојот на трговијата, вакафите, ајдутството, побуните и друго во османлискиот период.

Почина во 2009 година во Скопје на 80 години.

Објавени трудови на Александар Стојановски:

Книги: ● *Дервенциството во Македонија*, Институт за национална историја, Скопје 1974; ● *Охрид и охридско од паѓањето под османлиска власт до крајот на 18 век*, Книга 2, *Охрид и Охридско низ историјата*, Том 2, Институт за национална историја и Собрание на општина Охрид, Скопје 1978; ● *Градовите во Македонија од крајот на 14 до 17 век*, Завод за унапредување на стопанството во СРМ „Самоуправна практика“, Скопје 1981; ● *Vranjski kadiluk u 16 veku*, Narodni muzej, Vranje 1985; ● Штип и Штипско од паѓањето под османлиска власт до крајот на 17 век, Том 1, Собрание на општина Штип, Штип 1986; ● *За некои појави на узурпација на раинската земја во 16 век*, Сојуз друштвата на историчарите на СР Македонија, Скопје 1986; ● *Македонија во турското средновековие*, Култура, Скопје 1989; ● *Раја со специјални задолженија во Македонија (војнуци, соколари, оризари и солари)*, Институт за национална историја, Скопје 1990; ● *Историја на македонскиот народ, Том 2: Македонија под турска власт од 14 до 18 век* (Коста Балабанов, Славко Димевски, Блаже Конески, Милош Константинов, Александар Матковски, Драгослав Ортаков, Александар Стојановски, Вера Стојчевска-Антиќ, Крум Томовски), Институт за национална историја, Скопје 1998; ● *Населби и население во Македонија во 15 и 16 век* (со Драги Горѓиев заедно), Институт за национална историја, Државен архив на Република Македонија, Скопје 2001; ● *Македонија под турска власт*, Институт за национална историја, Скопје 2006.

Написи: ● „Поглед на економско-друштвените прилики во Кичевската нахија во втората половина на 15 век“, *Гласник на Институтот за национална историја*, Број 2, Скопје 1958, стр. 115-158; ● „Кон прашањето за христијаните-спахии во Македонија“, *Гласник на Институтот за национална историја*, Скопје 1960, стр. 303-316; ● „Дервенциството во Македонија“, *Гласник*, Бр. 2, Скопје 1963, стр. 115-164; ● „Мариово во 15-16 век“, *Југословенски историјски часопис*, Београд 1964, стр. 3-17; ● „Дали постоел Битолскиот санџак во првите векови од турската власт во Македонија“, *Гласник*, Број 2, Скопје 1965, стр. 119-122; ● „Неколку нови податоци за градот Тетово од 15 и 16 век“, *Историја*, Бр. 2, Скопје 1967, стр. 91-96; ● „Неколико закона о тржишној такси и царини Солуна у 16 веку“, *Југословенски историјски часопис*, Бр. 3, Београд 1969, стр. 3-8; ● „Makedonya'da Hristiyan Dogancilar“, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Бр. 21, İstanbul 1969, стр. 24-28; ● „Етничките прилики во северозападна Македонија во 15 век“ (со Галаба Паликрушева заедно), *Југословенски историјски часопис*, Бр. 1-2, Београд 1970, стр. 33-40; ● „Еден говор на Димитар Влахов во турскиот парламент“, *Историја*, Бр. 2, Скопје 1970, стр. 240-247; ● „Post-war Turkish Literature on Macedonian History“, *Гласник*, Скопје 1970, стр. 115-120; ● „Маричката битка и нејзините последици“, *Современост*, XXI/9, Скопје 1971, стр. 860-871; ● „Кратовската нахија во 16 век“ (со Исмаил Ерен заедно), *Гласник*, Бр. 1, Скопје 1971, стр. 61-92; ● „Уште нешто за родот Охризаде и за старите градби на 'Имарет' во Охрид“, *Гласник на Институтот на национална историја*, Бр. 1, Скопје 1972, стр. 97-110; ● „Во кој правец низ Македонија минувал Муратовиот поход на Косово“, *Гласник на Институтот за национална историја*, Бр. 2, Скопје 1972, стр. 147-158; ● „Административно-територијална поделба на Македонија под османлиската власт до крајот на 17 век“, *Гласник*,

Бр. 2, Скопје 1973, стр. 129-145; ● „Osmansko vojno uređenje“ (со Александар Матковски и Галаба Паликрушева заедно), *Oružane borbe makedonskog naroda od 6 do 20 veka*, Vojno-istoriski institut, Beograd 1975, стр. 79-92; ● „Borba makedonskog naroda protiv osmanske vlasti“ (со Александар Матковски заедно), *Oružane borbe makedonskog naroda od 6 do 20 veka*, Vojno-istoriski institut, Beograd 1975, стр. 93-113; ● „За карактерот и влијанието на османлиското владеење во југословенските земји од 15 до 16 век“, *Гласник*, Бр. 1, Институт за национална историја, Скопје 1976, стр. 129-141; ● „Потекло и воспоставување на војничката служба (со посебен осврт на Македонија)“, *Прилози*, Бр. 2, Скопје 1979, стр. 55-70; ● „Околу значењето на термините ‘baštine’ и ‘nam-i diger’ во пописните книги од 15 и 16 век“, *Гласник*, Бр. 1, Скопје 1979; ● “Неколку прашања за Јуруците во Кустендилскиот Санџак”, Македонска Академија на науките и уметностите, Скопје 1986, стр. 29-37; ● „За некои појави на узурпација на раинската земја во 16 век“, *Стопанските, социјалните и етничките промени на територијата на Југославија и Чехословачка од 16 век*, Институт за национална историја, Скопје 1986, стр. 31-35; ● „Занаетчиската дејност во македонските градови под турската власт (15-18 век)“, *Гласник на Институтот за национална историја*, Бр. 1-2, Скопје 1995, стр. 117-132; ● „Завештанието на Евренос-бег во нахијата Конче“, *Гласник*, Бр. 1, Институт за национална историја, Скопје 1996, стр. 103-109; ● „Неколку податоци за санџакот и казата Охрид во триесеттите години на 16 век со посебен осврт на Струга“, *Изворник - списание за наука и култура*, Бр. 1-2, 1997, стр. 41-46.

Реферати на научни собири: ● „Дебарска област у шездесетим годинама 15 века (на основу једног савременог турског извора)“ (со Галаба Паликрушева заедно), *Симпозиум о Скендербегу*, Приштина 1969, стр. 181-194; ● „Тврдината и населбата Коџаџик во 15 и 16 век“, *Бигорски научно-културни собири*, Прв научен собир, Гостивар 22-23.10.1971, Зборник на трудови, Скопје 1973, стр. 205-215; ● „Charakter a viev osmanskevlady v jugoslavskich zemich v 15-16 stoleti (se zvláštnim zretelem na Makedonii)“, *Sbornik praci z vedeckeho zasedani ceskoslovensko-jugoslavske historicke komise v Brne 3-5.11.1975*, Praha 1977, стр. 114-133; ● „По прашањето за потеклото на името Торбеши и за неговото првично споменување во пишуваните извори“, *Материјали од Вториот научен симпозиум ‘Фолклорот и етнологијата кај Македонците муслимани (Дебар 16-17.10.1986)’*, Републичка заедница на културно-научните манифестации на Македонците муслимани, Скопје 1987, стр. 31-36; ● „Градот Струмица во 16 век“, *Зборник на трудови по повод 35 годишнината од основањето на Музејот во Струмица*, Завод за заштита на спомениците на културата, природните реткости и музеј – Струмица, Струмица 1989, стр. 131-145.

Преводи: ● *Турски документи за историјата на македонскиот народ. Опширен пописен дефтер* No. 4 (1467-1468), (со Методија Соколоски заедно), Архив на Македонија, Скопје 1971; ● *Турски документи за историјата на македонскиот народ. Опширен пописен дефтер од 15 век, Том 4*, Архив на Македонија, Скопје 1978; ● *Турски документи за историјата на македонскиот народ. Опширни пописни дефтери од 16 век за Кустендилскиот санџак, Том 5, Книга 3*, Архив на Македонија, Скопје 1982; ● *Турски документи за историјата*

на македонскиот народ. *Опишрни пописни дефтери од 16 век за Кустендилскиот санџак. Том 5. Книга 4*, Архив на Македонија, Скопје 1985; • *Турски документи за историјата на македонскиот народ. Опишрен пописен дефтер за скопскиот санџак од 1568-69 година, Том 6, Книга 2*, Архив на Македонија, Скопје 1988; • *Турски документи за убиството на Гоце Делчев*, Архив на Македонија, Скопје 1992; • *Турски документи за Илинденското востание*, Архив на Македонија, Скопје 1993; • *Турски документи за историјата на македонскиот народ, Опишрен пописен дефтер за Кустендилскиот санџак од 1570 година, Том 5, Книга 5*, Архив на Македонија, Матица македонска, Скопје 1995; • *Турски документи за историјата на македонскиот народ - опишрен пописен дефтер за казите Горица, Биглишта и Хрупишта од 1568-69 година. Том 7. Книга 1*, Архив на Македонија, Скопје 1997; • *Турски документи за историјата на македонскиот народ. Том 7. Книга 2. - Опишрен пописен дефтер за казите Костур, Серфице и Велес од 1568/9 година*, Архив на Македонија и Матица Македонска, Скопје 1999; • *Турски документи за историјата на македонскиот народ, Опишрен пописен дефтер на Охридскиот санџак од 1583 година, Том 8, Книга 1, 2*, Државен архив на Македонија, Матица Македонска, Скопје 2000; • *Турски документи за историјата на македонскиот народ, Опишрен пописен дефтер за Солунскиот Санџак, Том 9, Книга 1*, Државен архив на Република Македонија, Скопје 2002; • *Турски документи за историјата на македонскиот народ - опишрен пописен дефтер за Скопскиот санџак од 1568-69 година. Том 9. Книга 1*, Архив на Македонија, Скопје 2002; • *Турски документи за историјата на македонскиот народ. Том 9. Книга 2. - Опишрен пописен дефтер за Солунскиот санџак од 1568/69*, Архив на Македонија, Скопје 2002; • *Турски документи за историјата на македонскиот народ. Том 9. Книга 2. - Опишрен пописен дефтер за Солунскиот санџак од 1568/69*, Државен архив на Македонија, Скопје 2003; • *Турски документи за историјата на Македонија, Том 10, Книга 1, Опишрен пописен дефтер за Паша санџакот (казите Демир Хисар, Јенице Карасу, Гумулџина и Зихна) од 1569/70 година*, Државен архив на Република Македонија, Скопје 2004; • *Турски документи за историјата на Македонија, Том 10, Книга 2, Опишрен пописен дефтер за Паша санџакот (казите Драма, Кавала, Серез и Неврокоп) од 1569/70 година*, Државен архив на Република Македонија, Скопје 2007.

3.8. Ванчо Бошков (1934-1984)

Ванчо Бошков е роден на 8 јануари 1934 година во Неготино. Во 1957 година дипломира на Катедрата за ориенталистика на Филозовскиот факултет при Сараевскиот универзитет. Во 1970 година на истиот факултет ја брани докторската дисертација под наслов: „Љубовната лирика на Исхак Челеби – критички текст и книжевно-естетска анализа“ („Ljubavna lirika (gazeliyat) İshaka Celebija – Kritički tekst i književno-estetska analiza“). Во 1963 година почнува да работи како млад асистент на Катедрата за ориенталистика во Сараево. Во 1970 година стана доцент, а во 1975 година е избран за вонреден професор. На оваа Катедра одржува предавања по османско-турскиот јазик и турска книжевност. Во 1981 година се врати во Македонија и почна да предава османско-турски

јазик на Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ и истата година е избран за редовен професор. И на Катедрата за турски јазик и книжевност на овој Универзитет предава османско-турски јазик. Ванчо Бошков ги истражува класичната турска книжевност, современата турска книжевност и историските документи од османлискиот период, објавува бројни написи и книги и преведува османлиски документи.

Почина на 6 февруари 1984 година во Скопје на 50 години во најплодотворниот период од својот живот.

Објавени трудови на Ванчо Бошков:

Книги: ● *Das osmanische Registerbuch der Beschwerden vom Jahre 1675*, Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 1984; ● *Turski dokumenti o odnosu katoličke i pravoslavne crkve u Bosni, Hercegovini i Dalmaciji (15-17 v.)*, Sojuz na društva na istoričarite na SR Makedonija, Skopje 1986; ● *Katalog turskih rukopisa u franjevačkim samostanima u Bosni i Hercegovini*, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo 1988; ● *Ottoman documents on Balkan Jews: 15th-17th centuries* (со Марк Елстеин и Стефан Андреев заедно), CIBAL, Sofia 1990.

Написи: ● „Рафаиското теке во Скопје“ (со Фетах Исхак заедно), *Гласник*, Бр. 2, Скопје 1958, стр. 179-191; ● „Едно скопско вакафнаме од 16 век“ (со Фетах Исхак заедно), *Гласник*, Бр. 1, Скопје 1961, стр. 165-175; ● „Турски натписи и преданија од селото Пепелишта (Тиквешко)“ (со Пане Емшов заедно), *Гласник*, Бр. 1, Институт за национална историја, Скопје 1976, стр. 143-156;

Реферати на научни собири: ● „Јуруците и светогорските манастири“, *Тркалезна маса: Етногенеза на Јуруците и нивното населување на Балканот*, 17-18.11.1983, стр. 57-67.

Преводи: ● *Турски документи за историјата на македонскиот народ 1607-1699*, Серија 1, Том 1. (со Ариф Старова, Фетах Исхак и Методија Соколоски), Државна архива на Македонија, Скопје 1963; ● *Турски документи за историјата на македонскиот народ 1607-1699*, Серија 1, Том 2, Архив на Македонија, Скопје 1966; ● *Турски документи за историјата на македонскиот народ 1640-1642*, Серија 1, Том 4, Архив на Македонија, Скопје 1972.

4. Заклучок

Панта Џамбазовски, Ариф Старова, Фетах Исхак, Методија Соколоски, Кемал Илјази Аручи, Александар Стојановски и Ванчо Бошков се пионери на преводите на османско-турските документи од Османлискиот период во Македонија. Методија Соколоски, Александар Матковски, Александар Стојановски и Ванчо Бошков се пионери на научните истражувања за Османлискиот период во Македонија. Сите заедно можеме да ги сметаме за пионери на историските турколошки истражувања во Македонија. Со нив започна и се разви традицијата на преведување османлиски документи во Македонија. Благодарение на нив многу османлиски документи се преведоа на македонски и се подготви добра основа за бројни научни истражувања, научни написи, магистерски трудови, докторски дисертации, научни и стручни монографии за Османлискиот период во Македонија.

Ариф Старова и Панта Џамбазовски се првите преведувачи и толкувачи на османлиските документи на македонски јазик во Македонија. Османлиските документи кои ги преведоа на македонски јазик за прв пат се објавија во 1951 година. Бројни нивни необјавени преводи што се наоѓаат во архивите подготвија богат материјал за научните истражувања на следните генерации. Панта Џамбазовски и Ариф Старова да не се образуваа во Турција, живееше и работеше во Македонија по Втората светска војна кога се основаа научните установи и архиви, бројни информации за османлискиот период подоцна ќе се стекнеа и многу научни истражувања не ќе се подготвеа или подоцна ќе се реализираа. Од овој аспект Ариф Старова и Панта Џамбазовски имаат историска важност.

Покрај оваа историска предност, Македонија има и трагични загуби во развојот на османско-турските истражувања и преводи. Ванчо Бошков (почина на 50 години), Фетах Исхак (почина на 53 години) и Кемал Илјази Аручи (почина на 57 години) починаа многу млади во периодот кога беа најплодотворни и можеа да ги дадат своите најзрели трудови и преводи. Раната смрт на овие одлични познавачи на османско-турскиот јазик е големата загуба за историските турколошки истражувања во Македонија.

Денес преведувањето на османско-турските документи од Османлискиот период се одвива во повољни услови бидејќи има развиени билатерални односи меѓу државните архиви на Република Северна Македонија и на Република Турција. Турција помага со транскрибирани османско-турски документи на современ турски јазик, можност за консултација со специјалисти по османско-турски јазик, по османско-турски документи и за Османлискиот период кои работат во Турција. Денес комуникацијата е многу брза преку интернет, мобилен телефон и слично, но во 20-от век, во првите децении од основањето на Македонија, квалитетот на преводот на османско-турските документи се должи исклучиво на едукацијата на преведувачите и на нивното познавање на османско-турскиот јазик и на арапското писмо.

Преводите на османско-турските документи на Панта Џамбазовски, Ариф Старова, Фетах Исхак, Методија Соколоски, Кемал Илјази Аручи, Александар Стојановски и Ванчо Бошков од овој аспект имаат историска важност, овозможува нови откритија, донесоа нови сознанија за османлискиот период во Македонија и подготвија добра основа за развој на научните истражувања на Методија Соколоски, Александар Матковски, Александар Стојановски и Ванчо Бошков на оваа тема. Овие љубители на османско-турскиот јазик, на османлискиот период и на османлиската култура и цивилизација обработија илјадници оригинални документи стари повеќе од 400 години кои ја опфаќаат целата територија на Македонија и пошироко на Балканскиот Полуостров, а без кои денес не може да се пишува историјата на Македонија и пошироко во османлискиот период. Овие османско-турски документи со своите богати содржи прво ги привлекоа туркологите-историчари, а по добиените сознанија станаа тема на истражување на етнолозите, демографите, лингвистите и ономастичарите.

Користена литература:

- 70 години Институт за национална историја, Институт за национална историја, Скопје 2018.
- Државен Архив на Република Македонија (1951-2016) - *The State Archives of the Republic of Macedonia (1951-2016)*, Скопје 2016.
- Библиографија на монографски изданија на Институтот за национална историја (1948-2018), Институт за национална историја, Скопје 2020.
- Филозовски факултет 1946-1976, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје 1976.
- Филозовски факултет во Скопје, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје 2006.
- Ago, Arif, Vonço Boşkov'un Türkoloji Kültürüne Katkısı. *Sesler*, S 252/253, Üsküp 1991, 50-56.
- Aruç, Numan, Makedonya'da Türkiyat Araştırmaları Tarihi, 3. *Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Ankara 2011, 71-75.
- Битоски, Крсте, д-р Александар Стојановски (по повод 60 години од раѓањето), *Гласник*, Бр. 1, Скопје 1989, 7-9.
- Ѓорѓиев, Драги, Библиографија на објавени трудови на д-р Александар Стојановски, *Гласник*, Бр. 1, Скопје 1989, 11-17.
- Ѓорѓиев, Драги, Александар Стојановски, *Гласник*, Бр. 1-2, Скопје 2009, 173.
- Лапе, Љубен; Кушевски, Воислав, Професор Методија Соколоски, *Историја*, Бр. 2, Скопје 1984, 565-571.
- Матковски, Александар, Кемал Илџази Аручи, *Гласник*, Бр. 2-3, Скопје 1977, 243-244.
- Соколоски, Методија, Панта Џамбазовски, *Гласник*, Бр. 1-2, Скопје 1962, 286.

